

poljski, zgornje- in spodnje serbski pa so zgubili oba *l* in *r* samoglasnika (Cf. Vergl. Lautlehre der slav. Spr.)

U. To je tista „večina slovanska“, to so tisti „ostali Slovani“, tisti „bratje na jugu in na severju“, katerim bližati se nam veléva „sloga slavenska!“ — Če so slovanski jeziki veči del zgubili oba samoglasnika (če smem tako reči?) — *r* in *l* —, kdo mi je porok, da je novoslovenski samoglasnik *r* še ohranil? Od kod mu tolika milost?

T. Sklicujejo se na brizinske spominke in pravijo, da že leti kažejo, da je *r* samoglasnik. Ali — a) je dobro pomniti, da je pisatev v brizinskih pismih tuja, negotova, pokvarjena, da se torej z njo nihče skazovati ne more, in b) so v vsih treh spominkih le samo tri besede brez glasnika (mon. II. mrzna. raztrgachu. mrtuim), nasprot pa trikrat tri z glasnikom (I. mon. creztu. II. zemirt. mirzcih. mirzene. priuuac. circuvah. vuirchnemo. zopirnicom. cruz. III. zridze). Kaj nam torej kažejo?

U. Kako pa je to: v V. gimnazijskem razredu imamo slovensko (t. j. novoslovensko) berilo iz l. 1853, v VI. iz l. 1854 in v VII. iz l. 1858 in na vseh je brati: Izdal Dr. Fr. Miklošič — pozneje, kar je jel učiti, da je *r* v novoslovenskem še samoglasnik. Sostavki so iz različnih pisateljev; marsikaj je drugač, kakor so pisali oni sami, — toda od *r* samoglasnika ni duha ne sluha še, in celo v Kračmanovih pesmih ne, kateri, kakor praviš, je vendar le prvi pesnik bil, pri katerem se je samoglasnik *r* glasil?

T. To tudi meni ne gre v glavo, zlasti ker ima dr. Miklošič pri vladi toliko veljavo, in tudi sicer med učenimi slovstvosvatelji toliko slavo, kakoršne še doslej ni dosegel noben Slovenec — in to po pravici. Zasluge njegove za slovensko in sploh slovansko slovstvo so neprecenljive. — Tega si pa tudi jaz razložiti ne znam, da se celo v primerjajoči slovnici bere: „dvé.. zvézdi preš 196. — boljiga srca 198. preš. — V mladosti trdníše so mreže, ki v njih drži napuha moč goljřiva preš. — Lenetu je zatrnjena pot. ravn. — Nikomur ne vpadi srce ravn. — Bliska se, grmí in treska slomř. — Umrři met. Bilo je pet tavřent mřž brez řen in otrřk met. 43. — Lenega řaka strgan rokav. vodn... (cf. Mikl. Formenl.); in vendar ni niti Preřern niti Ravnikar, niti Metelko niti Vodnik tako pisal.

U. Morebiti tu veljá pregovor: Poslušaj me, ne glej me! — Da pa to kej dobro znajo ne le časnikarji, ampak celo slovničarji — prav po Napoljonovo —, je jasno kot beli dan. Iz tega se vidi njih tenka vest. Ali niso to pravi samoderžci?

L.

T. Res pravi samoderžatelj so nekteri pisatelji. Zgled takega samosilstva nam je „u najnovijoj dobi“ podal znanstveni časopis hrovaški Književnik, sicer res hvale vreden. I Hrovatje imajo še marsikako „pravopisnu prepirku“. Tako se hudo prepirajo zavolj rodivnega sklona v množnem številu na *ah*. Poslal je v Književnik znani pisatelj B. Šulek spis, v katerem razkazuje svoje razloge za omenjeno obliko — kakor sovrednik V. Jagić sam spozna — modro in pametno; ali vendar še celo v tem spisu „Obrana ahavca“ mu te oblike ni privolil. „Jednoličnosti radi izostavili smo iz njegova članka *h* u gen. množine“ pravi V. J. v Književniku I, 2. l. 1864. V znanstvenem časopisu — pa tako malo svobode! Ali ni to: Sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas?

U. In sedanji čas, ko vse — Hrovat jako jako — po svobodi teži! Čudo, da mu je v naslovu vmesni *h* pustil, da ni naredil: Obrana aavca — sej je prvi *h* tudi iz rod. ali genitiva! Pred svojim pragom naj pometajo — pred svojim! Menda jih imajo tudi mnogo, koji tumarahu tudjom naukom pokvareni vrlo dugo i u jeziku „hervatskom“. — Kako pa oni, ali vsi složno složno, braćo! pišejo samoglasnik *r*?

T. Nekdaj so pisali različno, večidel *á*: kárst, smárt, poznej so jeli *é*: kèrst, smèrt, in zdaj pišejo eni kèrst, smèrt, eni pa krst, smrt, kakor Čehi, kateri pa ne učijo, da je *r* samoglasnik. Da se ima tudi v Hrovaškem pisati polglasni *è*, učita slovničarja Babukić in Mažuranić, in celo ostro se veléva to po učilnicah. Ni davno, kar se je brala po časnikih „obaviest za predavanje hervatskoga jezika na gimnazijah“, ktero je izdala vis. dvorska kancelarija. Glasi se takole:

»Da se u naučanju jezika hervatskoga postigne jedan put na svih gimnazijah nuždna jednoličnost: imati će se kao učitelji kod predavanja, tako i učenici kod učenja, držati strogo jedne propisane slovnice i služiti se jednim pravopisom. — Za nauku oblikoslovja imade se svuda bez iznimke upotrebljavati slovnica Mažuranićeva, a za skladnju knjiga Veberova. Pravopisa imadu se i učenici i učitelji u svih školskih poslovih

držati onoga, kojim su tiskane šolske knjige. Osim toga imadu se učitelji jezika složiti medjusobom glede porabe iste gramatičke terminologije za svu gimnaziju i za sve jezike. (Vid. Narod. Novine in Pozor l. 1862.)

U. In to se tudi spolnuje in skorej vsako leto po šolah oznanuje. Učitelji grajajo učencem spise brez polglasnega *ě*, in neki učenec z zagrebske gimnazije mi je pravil, da celo po tleh letijo spiski z *r* samoglasnikom; ali ni to tiranski? Vid! sem nekaj šolskih knjig, in res so vse tiskane po unih pravilih. Tudi nam je spisal „Katekizem in Liturgiko“ Lesar brez *r* samoglasnika, Erjavec „Živalstvo“, Tušek „Rastlinstvo“, in zdaj umem, da pravi Janežič v poslednji slovenski slovnici svoji: „V pisavi polglasnega *e* pred *r^{om}* sem krenil spet po starem poti, da v pisanji ne bode razločka med slovnico in med ostalimi šolskimi bukvami — slovenskimi in hrovaškimi“. — Ali bi morebiti tudi pri nas vlada ne dovolila po šolah bukev po oni pisavi?

T. Da bi se vlada v slovniske reči vtikala, tega slovnicearji in jezikoslovci sicer ne dopustijo, in Maksim je raji v ječi umerl, kakor da bi bil v to dovolil. To pa vendar smem reči: Če že v hrovaških šolah te kračje ali kračmanove pisave vlada ne pripusti, kjer je veliko veliko bolj vterjena in razširjena; jo bo javalne dovolila po šolah na Slovenskem, ker se v našem jeziku doslej celo po zakoniku opravičiti ne da. Res je tudi, ko bi vsakemu učitelju bila ta reč na voljo dana, da bi učenci bili na zadnje vsi zbegani. Prav ima tedaj Janežič, da jo je krenil v tem spet po starem poti, sej je potejena ta pisava v staroslovensčini in novoslovensčini.

U. Pa so vendar Novice nekako omilovaje — dasiravno le memo gredé — vzdihnile pri napovedi te Janežičeve slovnice: „Žal nam je, da je 3. iztis *r^m* zopet vzel, kar mu gré: samoglas; dozdeva se nam, katerim tudi veljá „festina lente“, da ne gremo naprej, ako se brez potrebe preveč obračamo nazaj“.

T. Tisti naprej je pravi „naprej“, kteri zmoto pusti in za resnico hiti. Resnica pa je očitna, dasiravno je zabavna (lis) pravda „sosamoglasniku“ nasnovana „in indice vel adhuc sub iudice“. Brez potrebe res ni dobro preveč se obračati nazaj. Ravno tisti pa se obračajo preveč nazaj, kteri hočejo pisati brez pravih glasnikov, ker tako so pisali nekđaj v he-